

บทที่ 3

" การกลับมาของเขื่อนแก่งเสือเต้น " บทสะท้อนสภาพปัญหาวิทยุโทรทัศน์ไทย

1 บทสะท้อนเสรีภาพของสื่อวิทยุโทรทัศน์ไทย

สิ่งที่เป็นอันตรายที่สุดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือการรวมอำนาจอย่างเด็ดขาดต่อระบบสื่อมวลชนในประเทศโดยรัฐบาลที่ถืออาวุธแทนธรรมและอำนาจนับเป็นรัฐบาลแอบอ้าง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชน รัฐบาลจะเป็นผู้พูด เป็นผู้มีความคิดเห็นแทนประชาชนส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงว่าการแอบอ้างนั้นประชาชนเห็นด้วยหรือไม่¹

" การกลับมาของเขื่อนแก่งเสือเต้น " นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของถูกรีดรอนเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนประเภทสื่อวิทยุโทรทัศน์ซึ่งพบได้ในทุกยุคทุกสมัยในสังคมไทย ที่ปกครองภายในระบอบประชาธิปไตย เช่นเดียวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นในเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 , 16 ตุลาคม พ.ศ. 2519 หรือ 17 พฤษภาคม 2534 เป็นต้น ในขณะที่ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวนี้สื่อวิทยุโทรทัศน์ได้ถูกนำมาใช้ในสถานะของเครื่องมือของทางฝ่ายรัฐบาลที่ต้องการกุมอำนาจในมือเอาไว้ มิได้นำเสนอถึงข้อเรียกร้องหรือความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ทั้ง ๆ ที่หนึ่งในหน้าที่ของสื่อมวลชนคือการเป็นกระบอกเสียงให้กับประชาชน ทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้านที่คอยระวังภัยให้กับเจ้าของบ้าน เป็นกระจกสะท้อนสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

แต่เท่าที่ผ่านมานั้นเห็นได้ชัดเจนว่าสื่อวิทยุโทรทัศน์นั้นเป็นสื่อมวลชนที่มีใช้เพื่อมวลชนอย่างแท้จริงหากแต่เป็นเพียงกระบอกเสียงของรัฐบาลในการที่จะประชาสัมพันธ์ โฆษณาชวนเชื่อให้คนในสังคมมีความคิดเห็นที่คล้อยตาม หรือกล่าวอีกในหนึ่งก็คือเป็นสื่อของรัฐที่จะใช้ครอบงำความคิดของคนในสังคม ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น

¹ชัยสิริ สมุทรวงนิช, "สื่อมวลชนในกำกับของรัฐ," นิตยสาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 หน้า13.

โดยการปิดกั้นข่าวสาร (เห็นได้อย่างชัดเจนในการส่งออกอากาศรายการ 60 Minutes (Thailand) ตอน " การกลับมาของเขื่อนแก่งเสือเต้น " โดยช่อง 9 อ.ส.ม.ท.) ,โดยการบิดเบือนข่าวสาร , โดยการให้ข่าวสารในด้านเดียว เป็นต้น

ลักษณะของการสื่อสารนั้นก็เป็นที่ไปในแบบการสื่อสารทางเดียวคือจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่างโดยมิเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีสิทธิในการใช้สื่อเป็นเครื่องมือการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ปัญหาในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นมานานเท่ากับอายุของสื่อชนิดนี้ เพราะนับตั้งแต่วัตถุประสงค์เริ่มแรกของการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 4 บางขุนพรหม (ดูภาคผนวก) ก็เป็นที่ไปเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อจากทางชนชั้นปกครอง จะเห็นได้ว่าสื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีได้เป็นตัวของตัวเอง คือมิได้ถูกเปิดโอกาสให้ทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าจะเปรียบสื่อมวลชนคือนก สื่อวิทยุโทรทัศน์ก็เปรียบได้กับนกแก้วที่อยู่ในกรงทองทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงจากรัฐบาล ขาดซึ่งอิสระเสรีภาพในการที่จะนำเสนอข่าวสารอย่างแท้จริง ซึ่ง " ปัจจัยเรื่องเสรีภาพเป็นหัวใจและปัญหาหลักแห่งสื่อมวลชน หากยุคสมัยที่สื่อมวลชนถูกจำกัดเสรีภาพ มหาชนจะถูกลดทอนสิทธิแห่งการรับรู้ (Right to know) สิทธิในการแสวงหาข่าวสารอยู่ในขอบเขตจำกัด สัจจะไม่ถูกตีแผ่สู่สาธารณะชน รัฐไทยจึงสูญเสียโอกาสระดับรับรู้เสียงสวรรค์อันจริงแท้ของประชาชน และความคิดเห็นที่ทรงคุณค่าจากตลาดเสรีทางความคิด บทบาทในการประเทืองปัญญา ให้ข่าวสาร และการสอดส่องควบคุมการทำงานของรัฐบาลก็จะตกต่ำ " ²

การปิดปากประชาชน ปิดหู - ปิดปาก ตัวเองของรัฐบาลในการที่จะรับรู้ถึงสภาพความเป็นจริงและความต้องการของประชาชนมักจะนำไปสู่ความรุนแรงและการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเสมอ ดังเช่นประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในสังคมไทย

และถึงแม้ว่าเสรีภาพจะเป็นเสมือนหัวใจสำคัญของสื่อมวลชนก็ตาม แต่คำว่าเสรีภาพแบบที่ไม่มีขอบเขตจำกัดนั้นก็อาจจะสร้างผลเสียให้กับสังคมได้เช่นกัน ดังนั้นจึงควรมีคำว่า "ด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม" นั่นคือจรรยาบรรณในการนำเสนอข่าวสารให้กับคนในสังคม พ่วงท้ายด้วยจะ

² เฉลิมพร อุ่นแก้ว, "เสรีภาพสื่อมวลชนภายใต้กรอบแห่งกฎหมายไทย," (วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534), บทคัดย่อ (1).

ทำให้สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ของตนได้เต็มประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์
อย่างสูงสุด

2 บทสะท้อนสภาพปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของวิทยุโทรทัศน์ไทยในปัจจุบัน

จากการที่ทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ได้มีคำสั่งในการงดออกอากาศ "การกลับมาของเขื่อนแก่ง
เสือเต้น " กลางอากาศโดยมิได้มีการชี้แจงล่วงหน้าหรือถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้จัดทำนั้น นอก
จากจะสะท้อนให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวสารและสิทธิ
เสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนแล้วยังสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาของโครงสร้างของสื่อ
วิทยุโทรทัศน์ ซึ่งมีรัฐบาลเป็นเจ้าของสื่อโดยมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานในแบบราชการ
เช่น กรมประชาสัมพันธ์ หรือกึ่งราชการ เช่น อ.ส.ม.ท. ซึ่งมีระบบการควบคุมภายในมิให้มีการ
แสดงความคิดเห็นที่ต่อต้านรัฐ และยังมีกลไกทางการเมืองเป็นกลไกควบคุมภายนอกเพิ่มขึ้นอีก
ระบบวิทยุและโทรทัศน์ในปัจจุบันจึงประสบปัญหาสำคัญใน 3 ด้าน คือ

1. ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านข่าวสารข้อมูลของประชาชน
2. ในการทำงานประจำจะถูกแทรกแซงโดยอำนาจทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา
3. ในด้านธุรกิจยังเป็นระบบการค้าแบบอุปถัมภ์ ไม่ใช่ระบบเปิดอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในช่วงสิบปีที่ผ่านมาเป็นปัจจัยสำคัญอีก
ประการหนึ่งที่กดดันให้ระบบวิทยุและโทรทัศน์ต้องตอบสนองต่อความต้องการของภาคธุรกิจ
เอกชนมากขึ้น

ที่มาของปัญหาต่าง ๆ นั้น เนื่องมาจากแนวคิดการจัดระบบวิทยุและโทรทัศน์ของไทย จะ
ยึดถือปรัชญาที่ว่ารัฐเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชนเช่นแนว public service แต่ในทางปฏิบัติได้มี
การปรับเปลี่ยนเข้าสู่บริบททางการเมืองและสภาพเศรษฐกิจสังคมในยุครอยต่อระหว่างระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบประชาธิปไตยและสถานการณ์ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง
ซึ่งสื่อวิทยุและโทรทัศน์เริ่มมีบทบาทในสังคมไทย ระบบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของ
ไทยจึงเป็นระบบรัฐเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ (state system) ในระยะแรกเริ่ม และต่อมาเปิด

ให้เอกชนเข้ามาประมูลเวลา / สถานีไปดำเนินการ (เสงี่ยม เผ่าทองสุข , 2526 และสินิทธิ์ สิทธิรักษ์ , 2535) แต่ยังเป็นระบบที่ไม่เปิดให้ภาคประชาชน เช่น องค์กรสาธารณประโยชน์ หรือ สหภาพแรงงาน เข้าไปดำเนินการ

ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างระบบ public service system กับระบบ state system ของไทย ได้แก่

public system	state system ของไทย
1. มีเป้าหมายประโยชน์เพื่อสาธารณะ	1. มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์เป็นหลัก เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจทางการเมืองของคณะผู้ปกครอง
2. องค์กรสื่อของรัฐมีความเป็นอิสระจากระบบเมือง / รัฐบาล	2. องค์กรสื่อของรัฐอยู่ภายใต้อำนาจการเมืองของรัฐบาลและส่วนราชการ
3. มีรายได้จากภาษีผู้รับเป็นหลักหนึ่ง	3. มีรายได้จากงบประมาณแผ่นดิน และจากการขายเวลา และขายโฆษณา

ระบบวิทยุและโทรทัศน์ของไทยจึงขึ้นต่อรัฐ หรือมีความรับผิดชอบต่อรัฐโดยตรง มิได้มีความรับผิดชอบต่อผู้ฟัง/ผู้ชมดังระบบสื่อบริการสาธารณะ การควบคุมเนื้อหาสาระเพื่อประโยชน์ของรัฐมีความเข้มงวดมากแม้ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีการเรียกร้องให้สื่อของรัฐรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น การปฏิรูปคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง (2511) มาเป็นคณะกรรมการบริการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) (2518) ก็ไม่อาจควบคุมดูแล

ระบบวิทยุและโทรทัศน์ทั้งหมดได้ กว. กลับกลายเป็นกลไกการเซ็นเซอร์ซึ่งเข้ามาแทนที่ลักษณะการควบคุมแบบเบ็ดเสร็จในสมัยรัฐบาลเผด็จการทหาร (2500 - 2516)³

ชำนาญกหอสมุด

³ รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, "สภาพปัญหาและโครงสร้างของระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทยในปัจจุบัน," บทบาทของรัฐในทางด้านสื่อสารมวลชน, สำนักพิมพ์นิติธรรม : 2539 , หน้า 21.